

Goněk, Vladimír

Konfirmace privilegií olomouckých kartuziánů v 18. století

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1986, vol. 35, iss. C33, pp. [155]-158

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101943>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

VLADIMÍR VAŠKŮ

KONFIRMACE PRIVILEGIÍ OLOMOUCKÝCH KARTUZIÁNŮ V 18. STOLETÍ

Když se na Moravě počátkem třicátých let 18. století stalo podávání žádosti o potvrzení starších panovnických listin z rozhodnutí císaře Karla VI. povinným, podrobil se revizně konfirmačnímu řízení¹ i kartuziánský klášter, jehož sídlo bylo od jeho založení v roce 1379 nejprve u Tržku nedaleko Litomyšle, později u Dolan a posléze — po jeho zpusťování husity — v Olomouci na předhradí.²

Olomoučtí kartuziáni měli sice ve svém archívu několik desítek panovnických listin (jen v originále se jich dodnes dochovalo před třicet), avšak v suplice předložené v České dvorské kanceláři ve Vídni 17. dubna 1732 požádali panovníka o potvrzení pouze jediné z nich, a to:

1406 ledna 17. Olomouc = AZK³ č. 1095. Markrabě Jošt určuje a dává kartuziánskému klášteru, založenému u Tržku někdejší litomyšlským biskupem Albertem ze Šternberka, za sídlo pahorek u Dolan, kde sám položil základní kámen kláštera, uděluje mu statky, které vypočítává, mj. vyjmenovaně zeměpanské statky na horách u zpusťoveného hradu Tepence.⁴

O této listině klášter v suplice prohlásil, že představuje podstatu jeho fundace („dass esse foundationis“), a zdůraznil, že majetek, který mu v ní byl udělen, dosud vlastní. Toto konstatování patrně vysvětluje, proč klášter ponechal ostatní své listiny při konfirmačním řízení stranou a proč je přešel mlčením. Z celého listinného pokladu, nashromážděného v průběhu staletí, si totiž v první polovině 18. století podržela praktický význam právě jen listina Joštova z roku 1406. Předkládat listiny vydané před rokem 1406 považoval klášter zřejmě za zbytečné, protože Joštova listina z valné části resumuje a obnovuje, resp. doplňuje a zpřesňuje starší darování.⁵ Co se pak týká privilegií mladších, jde zčásti o dávno antikvované výsady (jako osvobození od daní aj.), zčásti o bezinsertní všeobecné konfirmace, jejichž problematickou hodnotu si asi klášter rovněž uvědomoval, zčásti o konfirmace insertní, které klášter patrně nepokládal za nutné předkládat z toho důvodu, že se v nich znovu a znovu konfirmuje zejména právě listina Joštova z roku 1406;⁶ a ovšem aktuální už dávno nebyla ani potvrzení voleb jednotlivých opatů a staré předběžné konsensy k majetkovým transakcím, dávno již mezitím uskutečněným.

Ode dvora byla suplika zaslána k posouzení moravskému tribunálu. Stalo

se tak reskriptem datovaným 2. května, presentovaným však v Brně až 12. června 1732. Tribunálu pak trvalo přes půl roku, než učinil v řízení další krok. Teprve 27. ledna 1733 se rozhodl vyžádat si vyjádření od olomoucké kapituly. V té době totiž probíhal mezi kapitulou a kartuziány spor o les Tepenec,⁷ jehož se předložená Joštova listina týkala, a proto tribunál vyzval kapitolu, aby mu s ohledem na sporný les sdělila své případné námitky proti konfirmaci.

Potom však celá záležitost na sedmnáct let usnula. Kapitula neodpovídala a tribunál se tím zřejmě nijak neznepokojoval. Až v roce 1750, na zásah Marie Terezie, se v řízení začalo pokračovat. Když tehdy panovnice vyjádřila moravské reprezentaci a komoře svou nelibost nad tím, že konfirmační žádosti osmi moravských duchovních ústavů nejsou dosud u dvora,⁸ a když pak reprezentace podnikla šetření u tribunálu, procítl tribunál z letargie a 23. dubna 1750 nařídil kapitule, aby bezodkladně, nejpozději do čtrnácti dní od obdržení upomínky, odpověděla na výzvu ze 27. ledna 1733.⁹

Odpověď, datovaná 9. května, došla 17. května. Kapitula v ní úvodem tvrdí, že jí o tribunálním přípise z roku 1733 není nic známo a že si ani nevzpomíná, že by ji tehdejší kapitulní děkan o něčem takovém informoval. Pokud se týká podstaty věci, totiž listiny Joštovy, vyslovuje prosbu, aby při chystané konfirmaci této listiny byl vzat zřetel na rozsudek vyneseny ve sporu o tepenecký les¹⁰ v revizním řízení, tj. aby konfirmace nebyla tomuto rozsudku na újmu.

Protože však sdělení kapituly o rozsudku bylo naprosto nekonkrétní, obrátil se tribunál 10. prosince 1750 (tedy zase téměř až po půl roce!) na kapitolu znovu a vyzval ji, aby rozsudek předložila v ověřeném opise. Splnění tohoto požadavku trvalo pak dalšího půl roku — do 30. června 1751, kdy konečně právní zástupce kapituly dodal tribunálu požadovaný ověřený opis, pořízený českým registrátorem Nejvyššího justičního úřadu ve Vídni 18. června 1751.¹¹

Rozsudek sám byl vyneseny ve jménu panovníka Českou dvorskou kanceláří ve Vídni již 18. prosince 1738 jako výsledek revize procesu vedeného o zmíněný les mezi kartuziány a olomouckou kapitulou původně u moravského zemského soudu. Rozhodnutí této první instance z 21. června 1721 bylo revizním rozsudkem jakožto chybné zrušeno a v důsledku toho byla kapitula zbavena žaloby vznesené proti ní olomouckou kartouzou. O podstatě sporu se sice v revizním rozsudku neříká nic bližšího, tribunál se však již dalším zjišťováním a zkoumáním písemného materiálu, vzešlého ze sporu u zemského soudu a u dvora, nezdržoval. S odvoláním na to, že po oddělení veřejné agendy od soudnictví náleží nyní konfirmační záležitosti do kompetence reprezentace a komory, předal této instituci koncem srpna 1751 celý konfirmační spis týkající se kartuziánů a nacházející se do té doby v tribunální registratuře.¹²

Ani reprezentace a komora nepovažovala za potřebné informovat se o podrobnostech sporu o tepenecký les, neboť se postavila na stanovisko, že potvrdí-li panovnice Joštovu listinu z roku 1406 tím způsobem, že připojí obvyklou omezovací klauzuli (obsahující mj. ustanovení, že konfirmace nemá být na újmu právům třetích osob), nebude tím olomoucká kapitula nijak poškozena. Takto totiž formulovala reprezentace své mínění v dobrozdání vypracovaném pro Marii Terezií 24. září 1751.

Na základě tohoto doporučení obdrželi pak olomoučtí kartuziáni insertní konfirmaci Joštovy listiny od Marie Terezie s datem ve Vídni 16. října 1751 (orig. v SOAB, fond E 40, sign. B 24).¹³

V době Josefa II. si dal klášter tereziánskou konfirmaci vidimovat 6. dubna

1781 olomouckým městským syndikem a tento ověřený opis pak přiložil k suplice, v níž — jak bylo tehdy znovu nařízeno — žádal panovníka o nové potvrzení. Dostalo se mu ho bez potíží a poměrně velmi brzy. Moravské zemské gubernium, kam došla suplika ode dvora 17. května 1781, vypracovalo své stručně a jednoznačně doporučující dobrozdání (v němž se sporný tepenecký les už ani nepřipomíná) již 21. května, a výsledná konfirmační listina Josefa II. je datována ve Vídni 13. července 1781 (orig. v SOAB, fon E 40, sign. B 26). Je v ní však inserována nikoliv celá konfirmace tereziánská z roku 1751 (třebaže byla v opise přiložena k suplice jako celek),¹⁴ nýbrž přímo (tedy nezprostředkovaně) pouze listina Joštova.

Dlouho se však klášter z josefínského potvrzení netěšil, neboť již za půl roku — koncem ledna 1782 — byl zrušen.

Poznámky

¹ O cílech a zásadách revizně konfirmačního řízení pojednává podrobně úvod práce Vašků, V.: *Panovnické konfirmace pro moravské kláštery v 18. století*, Brno 1981, kde je zpracováno uvedené řízení u klášterů benediktinských, cisterciáckých a premonstrátských.

² Pramenem pro poznání revizně konfirmačního řízení týkajícího se olomouckých kartuziánů v 18. století jsou písemnosti moravských úřadů (tribunálu, reprezentace a komory, gubernia) uložené dnes ve Státním oblastním archivu v Brně (dále: SOAB), a to ve fondu B 1 — v konvolutu sign. O 30 a zčásti v konvolutu sign. Ad P 26. Originály listin se nacházejí v archivu kláštera uloženém v SOAB jako fond E 40.

³ AZK = Šebánek, J.: *Archivy zrušených klášterů moravských a slezských*, Brno 1932.

⁴ Listina byla k suplice přiložena v opise vidimovaném dominikánským převorem u sv. Michala v Olomouci 9. dubna 1732.

⁵ To se týká např. statků u hradu Tepence (srov. Joštovu starší listinu týkající se lesů u Tepence, vydanou v Olomouci 24. ledna 1405 — AZK č. 1086) i jiných statků darovaných v listinách markraběcích — Joštově z r. 1392 (AZK č. 994) a Prokopově z r. 1405 (AZK č. 1088).

⁶ Klášter zřejmě přikládal větší hodnotu listině původní než jejím pozdějším konfirmacím.

⁷ V tribunální výzvě kapitule se les označuje jako „Wald Tepenetz“.

⁸ O této záležitosti srov. Vašků, V.: *Panovnické konfirmace . . .*, s. 10.

⁹ Současně, tj. 23. dubna 1750, sdělil tribunál tento stav věci reprezentaci a komoře. Ve své zprávě konstatoval, že připomínky kapituly, vyžádané již 27. ledna 1733, dosud nedošly, a že proto urguje jejich dodání do 14 dní. Proč neupomenul kapitolu již dříve, to se tribunál ani nenamáhal vysvětlovat.

¹⁰ V odpovědi kapituly se však — dodávám pro přesnost — nemluví (na rozdíl od tribunálního přípisu z r. 1733) přímo o *tepeneckém lese*, nýbrž o „den nächst denen Dorfschaften Pohorž, Bielkowitz und Dolein situirt- und ehein in questione gestandenen Wald“.

¹¹ Jak uvádí vidimační formule, byl ověřený opis pořízen na základě konceptu (doslova: originál-konceptu) uloženého v registratuře Nejvyššího justičního úřadu. Co se týká průvodního přípisu, k němuž je opis rozsudku přiložen, je zajímavé, že právní zástupce kartuziánů nezahlavil v tomto svém podání vůbec na vědomí správní reformy, k nimž došlo v letech 1748—49, a nadále tituloval tribunál názvem „královský úřad zemského hejtmanství“, ačkoliv toto dřívější alternativní označení nyní již tribunálu po podstatném zúžení jeho kompetence nepříslušelo, i když v daném případě tribunál spolupůsobil při dokončování záležitosti spadající do jeho někdejší široké kompetence.

¹² Průvodní rekvizitoriální misiva zasláná tribunálem reprezentaci je datována 20. srpna a presentována 31. srpna 1751.

¹³ Panovnický reskript oznamující moravské reprezentaci a komoře udělení konfirmace kartuziánům je sice datován téhož dne jako konfirmační listina, avšak expedován byl zřejmě až po zaplacení konfirmační taxy a do Brna došel až 13. března 1752. Téhož 13. března je pak datována

intimace, v níž reprezentace a komora uvědomila o udělení konfirmace olomoucké kartuziány.

¹⁴ Viz prostý opis ověřeného opisu celé tereziánské konfirmace, přiložený k prostému opisu supliky, v konv. sign. O 30.

KONFIRMATION DER PRIVILEGIEN DER OLMÜTZER KARTÄUSER IM 18. JAHRHUNDERT

Der vorliegende Artikel stellt einen Beitrag zur Erkenntnis des Revisionskonfirmationsverfahrens dar, dem sich seit Beginn der 30er Jahre des 18. Jahrhunderts in Mähren alle Inhaber älterer Herrscherurkunden unterziehen mußten. Die Olmützer Kartäuser hatten zwar in ihrem Archiv einige Dutzend Herrscherprivilegien, aber im Jahre 1732 ersuchten sie Kaiser Karl VI. um die Bestätigung nur einer von ihnen, die für sie noch im 18. Jahrhundert von praktischer Bedeutung war, u. zw. der Urkunde des Markgrafen Jodok aus dem Jahre 1406, auf der die Eigentumsrechte ihres Klosters beruhten. Weil jedoch eben in den 30er Jahren des 18. Jahrhunderts zwischen der Olmützer Kartause und dem Olmützer Domkapitel ein Streit um einige der in Jodoks Urkunde aufgezählten Güter verlief, wurde dadurch das Konfirmationsverfahren komplizierter, es wurde aufgehalten und zuletzt kam es infolge byrokratischen Schlendrians zum Stillstand. Wiederaufgenommen wurde es erst aufgrund des Eingriffes Maria Theresias im Jahre 1750. Zur Veröffentlichung der Theresianischen Konfirmationsurkunde kam es dann erst im Oktober 1751, wobei das inzwischen im Streit zwischen den Kartäusern und dem Domkapitel gefällte Urteil nur formell und oberflächlich beachtet wurde. Eine weitere Bestätigung von Jodoks Urkunde erhielten die Kartäuser ohne Schwierigkeiten und verhältnismäßig schnell vom Kaiser Josef II. im Jahre 1781, sie erfreuten sich jedoch nicht lange dieser Bestätigung, denn schon im Jahre 1782 wurde ihr Kloster aufgelöst.

Übersetzt von *Otto Hájek*